

2) визнання правочину, забезпеченого притриманням, недійсним або в разі його розірвання;

3) загибелі речі, яка притримується;

4) з інших загальних підстав припинення зобов'язань, передбачених гл. 50 ЦК, що не суперечать природі притримання.

Аналіз притримання як самозахисту дозволив встановити його характерні ознаки та провести відмежування від інших способів забезпечення виконання зобов'язань. Разом з тим віднесення притримання до способів самозахисту не виключає можливість розглядати його як один із засобів забезпечення виконання зобов'язань. Тому на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що притримання цілком обґрунтовано віднесено до засобів забезпечення виконання зобов'язань, оскільки основною метою застосування притримання є забезпечення вимог кредитора та можливість їх задоволення за рахунок речі, яку притримує кредитор.

Література

1. Катков М. М. Поняття права утримання в римському праві. — К., 1910.
2. Басин Ю. Г. Основы гражданского законодательства о защите субъективных гражданских прав // Проблемы применения Основ гражданского законодательства и Основ гражданского судопроизводства Союза ССР и союзных республик. — Саратов, 1971. — С. 36–37.
3. Брагинский М. И. Возникновение гражданских прав и обязанностей, осуществление и защита гражданских прав // Комментарий части первой Гражданского кодекса Российской Федерации для предпринимателей. — М., 1995.
4. Клейн Н. И. Возникновение гражданских прав и обязанностей, осуществление и защита гражданских прав // Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части первой / Отв. ред. О. П. Садиков. — М., 1995.

УДК 347.471.032:347.471.7

Ю. В. Кривенко

НАЙМЕНУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Розвиток ринкових відносин, активізація підприємницької діяльності, розширення сфери та обсягів матеріального виробництва, зміни у соціально-економічному устрої держави зумовили запровадження ринкових механізмів в економіці України, проявом яких стало посилення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання, які функціонують в одній чи суміжних галузях промисловості. Під впливом зазначених факторів зростає значення та роль спеціальних ідентифікуючих позначень, які використовуються виробниками для виокремлення та індивідуалізації себе та результатів своєї діяльності — засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу.

Індивідуалізація юридичної особи, тобто її виокремлювання із великої

кількості інших організацій, здійснюється шляхом визначення її місцезнаходження та найменування.

Організація, якщо вона є юридичною особою, діє в цивільних правовідносинах від свого імені, а не від імені засновників, держави, вищої організації, до складу якої вона входить. Найменування юридичної особи є одним із засобів її індивідуалізації, що дозволяє відрізнити одну від іншої.

Згідно із ст. 35 Конституції України кожному гарантується право на свободу світогляду і віросповідання [1]. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави. Відповідно до ст. 13 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійна організація визнається юридичною особою з моменту реєстрації її статуту [2]. Таким чином, релігійні організації є суб'єктами права і тому здатні від свого імені здійснювати належні їм права.

Релігійні організації виступають у цивільному обігу від свого імені, самостійно набувають цивільні права та обов'язки. Раніше на практиці при здійсненні різноманітних дій, в тому числі й цивільно-правових угод, необхідна була згода або повідомлення уповноваженого Ради у справах релігії при Раді Міністрів СРСР. Відповідно до ст. 90 ЦК [3, 137] кожна юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму і таким чином індивідуалізує і відокремлює від інших вказану особу. Вказівка на організаційно-правову форму юридичної особи дозволяє визначити основні ознаки організації: є вона підприємницькою чи непідприємницькою, на чому ґрунтується її відповідальність. Найменування зазначеної особи вказується в її установчих документах і вноситься до єдиного державного реєстру. Юридична особа не може існувати поза організаційною формою, та юридичної особи не існує без назви — їй просто відмовлять у реєстрації [4, 29].

Мета та завдання дослідження — розглянути деякі питання щодо найменування релігійних організацій як засобу індивідуалізації, яке зумовлене не лише виправданістю наукового пошуку, але передусім практичними міркуваннями, пов'язаними з необхідністю визначення та характеристики немайнових прав релігійних організацій. Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі основні завдання, які необхідно розв'язати:

- дослідити особливості найменування релігійних організацій;
- розробити пропозиції, спрямовані на вдосконалення цивільного законодавства, з метою більш вдалого його застосування у сфері немайнових прав релігійних організацій в Україні.

Слід звернути увагу на той факт, що на сьогоднішній день у цивілістиці відсутні окремі дослідження, присвячені характеристиці немайнових прав релігійних організацій як юридичних осіб приватного права. Науково-теоретичною базою є наукові роботи вчених цивілістів, теоретиків, соціологів, теологів: С. Н. Братуся, М. Ю. Варяса, І. І. Власовського, В. П. Грибанова, Г. О. Друзенка, В. І. Єленського, Н. В. Козлової, І. М. Кучеренко, Д. К. Страховського, М. С. Суворова, Є. О. Харитонова, В. О. Ципіна, І. М. Яблокова, Л. В. Ярмола та ін.

Актуальність дослідження підсилюється питаннями, які виникають на практиці та не знаходять вирішення в чинному цивільному законодавстві.

Відповідно до існуючих правил найменування юридичної особи включає в себе її назву та напрямок організаційно-правової форми. Найменування організації з правами юридичної особи слід умовно поділити на дві частини:

- формальну, де законодавець вимагає вказати тип або вид (організаційно-правову форму);
- власне ім'я, яке дозволить відрізнити одну організацію від іншої, індивідуалізувати визначену юридичну особу як суб'єкт права [5, 214].

Право на найменування є виключним правом комерційних та некомерційних (непідприємницьких) юридичних осіб.

Фірмове найменування є обов'язковим атрибутом будь-якої комерційної організації. На відміну від товарного знаку і знаку обслуговування, воно відрізняє одне підприємство від іншого незалежно від тих товарів або послуг, які реалізує або пропонує це підприємство. Структура фірмового найменування складається з самостійних частин. Основна частина містить вказівку на організаційно-правову форму підприємства, його тип і предмет діяльності. А в деяких випадках — і інші характеристики. Допоміжна частина ділиться на обов'язкові і факультативні частини. Обов'язковою частиною є спеціальне найменування (умовне словесне позначення, власне ім'я, географічна назва і т. п.) підприємства, його номер або інше позначення, необхідне для відмінності одних підприємств від інших. Інші уточнення типу «універсальний», «центральний» і т. п. є факультативними і можуть не використовуватися. Повне фірмове найменування включає дані про організаційно-правову форму, указується при реєстрації фірми в засновницьких документах. Також може бути наведене скорочене найменування. Право на фірмове найменування не обмежене яким-небудь терміном і діє протягом всього часу, поки існує підприємство [6, 32].

Фірмове найменування має своїм призначенням індивідуалізацію певного підприємства чи організації, передусім виокремлення її діяльності. Така індивідуалізація потрібна для акцентування, пропаганди якісних ознак діяльності, збереження, розвитку та правової охорони фірмового найменування. Але мова йде про правову охорону фірмового найменування не як про самоціль, а як про захист ділової репутації фірми, її престижу, авторитету. Ділова репутація здобувається зусиллями цілого (великого чи малого) колективу, його розумінням потреб ринку, передусім споживачів, умінням організувати підприємницьку діяльність. При цьому прагнення оберігати престиж фірми має два шляхи. Перший — це заборона використовувати таке саме найменування іншим особам, тобто протидія неправомірному посяганню на престиж, ділову репутацію фірми. Інший шлях полягає в тому, що фірма для підтримки і розвитку своєї ділової репутації має постійно піклуватися про свій авторитет — розвивати виробництво товарів чи послуг і, головне, таким чином набувати право пріоритету як учасник ринкових відносин. Йдеться, насамперед, на утримання власником запатентованого найменування виключних прав на його використання при демонстрації товару на виставках, ярмарках, що проводяться на території Украї-

ни. За міжнародною практикою фірмове найменування може також використовуватись власником у товарних знаках, які йому належать. Проте володар фірмового найменування за тією ж міжнародною практикою не може відчужувати його окремо від підприємства. Але це правило не поширюється на випадки реорганізації юридичної особи чи відчуження підприємства в цілому [7].

Індивідуалізація юридичних осіб у цивільному обороті забезпечується за допомогою офіційного найменування, яке має містити вказівку на організаційно-правову форму і бути відображене в їхніх установчих документах.

Відповідно до Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її окремого підрозділу «Найменування дочірніх підприємств, підприємств споживчої кооперації та підприємств об'єднань громадян або релігійних організацій можуть містити інформацію, яка вказує на залежність цих підприємств від таких юридичних осіб — засновників». Найменування релігійних організацій мають деякі особливості, пов'язані з традиціями і конфесійними правилами будь-якої релігійної організації. Перелік видів останніх закріплений у ч. 2 ст. 7 Закону: релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються із зазначених вище релігійних організацій. Цей перелік складений відповідно до їх офіційних загальноновизнаних світських назв. Але слід підкреслити, що закон не забороняє релігійній організації за статутом мати свою (традиційну) назву. Наприклад, релігійна громада за статутом може називатися «парафія», «помісна церква». Не слід змішувати традиційні назви релігійних громад з традиційними найменуваннями культових споруд. Остання може мати персональну назву, пов'язану з якоюсь історичною подією або фізичною особою. До її найменування релігійна громада жодного відношення не має і називатися згідно із статутом за цією назвою не має права. Релігійні управління і центри мають за статутами подвійну назву — власну і назву релігійного об'єднання, структурним підрозділом якого вони є (наприклад, «Єпархіальне управління Української Православної Церкви»).

Скорочення та аббревіатура в найменуванні релігійної організації не допускаються. Найменування релігійних організацій закріплені законодавчо, але вони мають світський характер. Слід звернути увагу, що закон не забороняє релігійній організації за статутом мати свою назву, яка відповідає традиції чи конфесійним вимогам. Релігійні управління і центри мають відповідно до статутів подвійну назву — власну і релігійного об'єднання, структурним підрозділом якого вони є, наприклад Українська Автокефальна Церква Покрова Пресвятої Богородиці, м. Житомир, релігійна громада Парафії Святого Миколая Києво-Вишгородської Єкзархії Української Греко-Католицької Церкви, Релігійна громада Святителя Миколая Української Православної Церкви Московського Патріархату, Українська православна Церква храму Великомучениці Параскеви.

Монастирі, як і окремі культові будівлі, теж можуть мати персональні найменування, але вони традиційно стосуються і монастиря як комплексу споруд спеціального призначення, так і чернечої громади, яка є власником або користувачем цих будівель.

Релігійні братства, за традицією, також мають назви, але вони не пов'язані з матеріальними об'єктами.

Місіонерські товариства можуть, наприклад, мати таке найменування: «Християнське місійне товариство «Фундація духовного єднання України».

Духовні навчальні заклади можуть мати традиційну назву семінарія і загальноприйняті — академія, інститут.

Відповідно до Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу, затверджених наказом Держпідприємництва України від 09.06.2004 р. № 65 (з0792-04) та зареєстрованих у Мін'юсті України 29.06.2004 р. за № 792/9391 (далі — Вимоги), юридична особа повинна мати своє найменування. В найменуванні юридичної особи зазначається її організаційно-правова форма та назва. Назва юридичної особи береться у лапки та зазначається безпосередньо після організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Наприклад, у пункті 1.7 розділу 1 Статуту слова: «Місцезнаходження керівного органу Громади: Україна, м. Київ, вул. Бережанська, 20, кв. 25» замінити на слова: «Місцезнаходження керівного органу Громади: Україна, м. Київ, бульвар Лесі Українки, 34, офіс 201».

3. До розділу 1 Статуту додати пункт 1.11 у такій редакції:

«1.11. Найменування Громади:

Українською мовою:

повне — Іудейська релігійна громада «Хабад Любавич» у Печерському районі м. Києва;

скорочене — ІРГ «Хабад Любавич».

Російською мовою:

повне — Иудейская религиозная община «Хабад Любавич» в Печерском районе г. Киева;

скорочене — ИРО «Хабад Любавич».

Англійською мовою:

повне — The Judaic religious community «Habad Lubavich» in Pechersk district of the Kyiv city;

скорочене — JRC «Habad Lubavich» [8].

Держпідприємництво України листом від 24.06.2005 р. № 5069 (v5069563-05) повідомило Державний комітет України у справах релігій про Вимоги щодо написання найменування релігійних організацій, підкреслюючи те, що чинне законодавство України не встановлює вимог щодо обов'язкового приведення у відповідність до зазначених Вимог найменування діючих релігійних організацій [9].

У Російській Федерації дозволено централізованим релігійним організаціям, структури яких діяли на території Російської Федерації на законних підставах впродовж тривалого часу (неменше 50 років) на момент звернення вказаних релігійних організацій з заявою про державну реєстрацію, використовувати в своєму найменуванні слова «Росія», «російський» і похідні від них.

Адреса організації з правами юридичної особи, її місце знаходження мають важливе значення, тому що на дану адресу відправляється різноманітна кореспонденція.

понденція, а також пункт знаходження організації визначає місце виконання зобов'язання, слід розрізняти офіційну юридичну адресу і фактичну адресу організації. Юридична адреса зазвичай вказується в установчих документах організації. Будь-яка організація зі статусом юридичної особи має свою державну приналежність, яка визначається за місцем реєстрації. Релігійні організації, як правило, здійснюють свою діяльність одночасно в багатьох країнах. У науці навіть існує точка зору, згідно з якою Церкву та релігійні організації слід відносити до транснаціональних корпорацій [10, 13].

Отже до засобів індивідуалізації релігійних організацій слід віднести найменування та місце знаходження. Релігійні організації від свого імені виступають у судових органах в ролі позивачів та відповідачів, це виражається у використанні найменування та місця знаходження при укладенні правочинів, на вивісках, на печатках і штампах, на бланках.

Література

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 25.
3. Гражданский кодекс Украины: Комментарий (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 сентября 2003 года). Т. 1. — Х.: Одиссей, 2003.
4. Голофасв В. Содержание и структура фирменных наименований субъектов предпринимательства // Хозяйство и право. — 2000. — № 4. — С. 29–31.
5. Грешников И. П. Субъекты гражданского права: юридическое лицо в праве и законодательстве. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002.
6. Джермакян В. Ю. Фирменное наименование // Консультант. — 2006. — № 1. — С. 31–33.
7. Селіванов А. О. Кому належить право на фірмове найменування (фірму) // LawSchool.lviv.ua.
8. Про реєстрацію зміни та доповнень до Статуту іудейської релігійної громади «Хабад «Любавич» в Оболонському районі м. Києва: Розпорядження Київської міської державної адміністрації № 1386 від 17 жовтня 2007 року // Хрещатик. — 2007. — 28 груд.
9. Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва 09.06.2004 р. № 65 // Вимоги щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу: Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 червня 2004 р. за № 792/9391.
10. Солодовник С. Божественная корпорация // Большой Бизнес. — 2005. — № 5. — С. 13–16.

УДК 347.763:656.2(477)

О. І. Сафончик

ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Однією з найпоширеніших галузей транспортної системи України є залізничний транспорт, на долю якого припадає основна маса перевезень пасажирів і вантажів, що здійснюється за договором перевезення, який згідно з чинним законодавством України належить до договорів про надання послуг.

© О. І. Сафончик, 2008